

Nesne a ve Eksişin Eksikliği Ekseninde Kaygı: Kafka'nın *Dönüşüm*'ünde Kapsayıcı Metafor Olarak Metamorfoz

Anxiety at the Intersection of Objet a and the Lack of Lack: Metamorphosis as the Extended Metaphor in Kafka's *The Metamorphosis*

Erman KAÇAR¹ , Nurten BİRLİK²

¹Research Assistant, Ph.D., Ardahan University, Ardahan Faculty of Humanities and Letters, Department of Philosophy, Ardahan, Türkiye

²Prof. Dr., Middle East Technical University, Faculty of Education, Department of Foreign Language Education, Ankara, Türkiye

ORCID: E.K. 0000-0002-4635-9559;
N.B. 0000-0002-4544-9595

Corresponding author:

Erman KAÇAR,
Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Yenisey Kampüsü, Çamlıçatak Mevkii, Ardahan 75002, Türkiye
E-mail: ermankacar@ardahan.edu.tr

Submitted: 22.09.2021

Revision Requested: 16.12.2021

Last Revision Received: 20.12.2021

Accepted: 21.12.2021

Citation: Kacar, E., & Birlik, N. (2022).

Nesne a ve eksişin eksikliği ekseninde kaygı: Kafka'nın *Dönüşüm*'ünde kapsayıcı metafor olarak metamorfoz. *Litera*, 32(2), 763-781.

<https://doi.org/10.26650/LITERA2021-999045>

Öz

Lacan'da bir duygulanım olarak tanımlanan kaygının kaynağı Yasa ya da Baba'nın-Adları değil, adlandırılmayandır. Bu yüzden Lacan, kaygının nedeninin anneden ayrılmanın yarattığı travma değil; bu travmanın yokluğu (eksikliğin eksikliği) olduğunu ileri sürer. Lacan'a göre bu durumun en açık göstergesi, kaygının dilin içinde yer almayla direnen adlandırılmayan'la karşılaşma ihtimali doğduğunda öznenin imgelele savrulmasını önleyen uyarıcı sinyal olarak ortaya çıkmasıdır. Yani kaygı, Baba'nın-Adının ya da babasal metaforun yokluğunda imgeler tarafından yutulma tehlikesi karşısında öznenin yaşadığı duygulanım olarak da tanımlanabilir. Adlandırılmayan kavramına yapılan bu Lacanyen referans, Franz Kafka'nın *Dönüşüm* romanında karşılaştığımız metamorfoza yeni bir boyut kazandırmaktadır. Lacanyen kaygı kavramından hareketle, Gregor Samsa'nın Baba'nın-Adı karşısında tabi olduğu yasa/simgesel düzen içerisinde bir belirlip bir kaybolan ve kişinin arzulan özne olarak inşa olabilmeye olanak tanıyan adlandırılmayan öğenin yarattığı kaygı duygulanımı ile mücadelesi deşifre edilebilir. Simgesel düzende bir gösteren-dışı kesik (nesne a) olarak belirlenim kazanan ve eksikliğin garantörü olarak Gregor'un arzusunu yapılandıracak olan yarı, Baba'nın-Adlarının fazla sert yapısı ve dayatmalarıyla tıkanmış ve Gregor'u simgesel düzenin dayatmaları karşısında kaygısından uzaklaştırarak, eksikliğin eksik olduğu bir oluş biçimine taşımıştır. Burada gitgide kendi arzusuna yabancılaşan Gregor'un seçebileceği iki yol vardır; ya içinde bulunduğu simgesel düzende, arzusunu yapılandıracak olan yarıyı tıkanan dayatmalara karşı durarak kaygısına tutunacak ya da eksişin eksikliğine doğru sürüklenerek kendisini simgesel düzenin dışına, imgelerin sonsuz anaforuna bırakacaktır. Bu çalışma, Lacanyen kaygı kavramından hareketle Gregor'un seçeceği yolu *Dönüşüm*'deki metamorfoz üzerinden yeniden okumayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Lacan, kaygı, Kafka, nesne a, adlandırılmayan

ABSTRACT

The source of anxiety, for Lacan, is not the Law or the Names-of-the-Father but the unnameable. Therefore, for him, the source of anxiety is not the trauma caused by the disconnection from the mother, but the absence of this trauma (the lack of lack).

Anxiety arises as a warning signal when the possibility of encountering the unnameable that resists language comes up, to stop the subject's relapsing into the imaginary. Anxiety can be defined as the affect in the face of the danger of being devoured by the images. We claim that in Kafka's *The Metamorphosis*, Gregor's struggle against anxiety is generated by the unnameable that makes itself felt now and then, and that enables him to constitute himself as a desiring subject in the symbolic. The rupture as an extra-linguistic suture that would constitute Gregor's desire becomes dysfunctional due to the excessive oppression coming from the metonymic extensions of the Names-of-the-Father, and carries Gregor, distancing him from his anxiety, to a site of being where there is no lack of lack. Gradually moving away from his desire, Gregor is faced with two options: he will either cling to his anxiety by standing against these impositions that annul the suture, or leave himself to the endless flow of the images moving him to the lack of lack. This essay aims to reconsider and re-read Gregor's choice through the extended metaphor of metamorphosis in *The Metamorphosis*, consulting Lacanian ideas of anxiety and *objet a* as its conceptual backcloth.

Keywords: Lacan, anxiety, Kafka, objet a, the unnameable

EXTENDED ABSTRACT

The source of anxiety, for Lacan, is not the Law or the Names-of-the-Father but the unnameable. Therefore, Lacan suggests that the source of anxiety is not the trauma caused by the disconnection from the mother but the absence of this trauma (the lack of lack). The reason for this is that the infant cannot establish its desire through the mediation of the Other, as it cannot disconnect itself from the mother. Then, the main function of the Name of the Father is to enable the infant to be positioned in the symbolic order by stopping the desire to be unified with the mother. For Lacan, the best sign of this is the fact that anxiety arises as a warning signal when the possibility of encountering the unnameable that resists language comes up, to stop the subject from relapsing into the imaginary. Anxiety can be defined as the affect the subject experiences in the face of the danger of being devoured by the images in the absence of the Name-of-the-Father. There is the surplus material, which, Lacan suggests, appears through the Gaze in the mirror stage, beyond the images and the symbols, but resists both of them, enabling the Real that implies an unnameable realm to become possible through the images. While Freud affiliates anxiety with the lack, Lacan, by referring to an unnameable surplus, relates anxiety not with the lack, but with the danger of the loss of this lack. Due to this surplus (*objet a*), beyond the unnameable nature of the Real, first the ego is constituted through the images; later this *objet a* is constituted as a rupture (implying the impossibility of representation) in the symbolic order by the integration of the ego to the chain of the signifiers through the Name of the Father (castration); thus, unconscious desire is constituted. As the unsymbolisable nature of *objet a* bears in itself the possibility of desire, the affect of anxiety signifies the main function of *objet a*, that is, its power in constituting desire and symbolic order in the

face of the risk of being devoured by the images. Implying the unnameable surplus in the beginning, a gap due to the impossibility of its representation, an absent object, objet a, comes to signify *objet a*, which is inarticulable in language but which makes language possible. We claim that in *The Metamorphosis*, there is a structuring correspondence between Gregor's move away from the Names of the Father/his attempt to escape from the Law as a result of his way of struggling with anxiety, and his transformation to a bug. This correspondence enables us to re-read Kafka's *The Metamorphosis* as an alternative to the ways of confronting anxiety. Gregor's struggle against anxiety is generated by the unnameable that makes itself felt now and then, and that enables him to constitute himself as a desiring subject in the symbolic. The rupture that comes into being as an extra-linguistic suture, and that would constitute Gregor's desire as the guarantor of the Lack, becomes dysfunctional due to the excessive oppression coming from the metonymic extensions of the Names-of-the-Father; this carries Gregor, distancing him from his anxiety, to a site of being where there is no lack of lack. Indifference to anxiety as a result of the lack of lack comes into being simultaneously with the annulment of the object of desire; this leads to the situation in which metamorphosis transforms Gregor to an animal that is unable to free itself from the capturing power of images. As anxiety is an affect experienced by the human subject in the symbolic order in the face of being thrown out of the Law (towards the unnameable), Kafka's *The Metamorphosis* can be taken as fictionalisation of what happens when one tries to turn his back on the symbolic and moves beyond its limits. It can also be taken as a re-reading of Lacanian psychotic structure (rather than submission to the Name of the Father, escaping from it). The fact that Gregor's relation with anxiety comes to the fore in the ambivalence between giving up on the symbolic roles in the face of the Name of the Father and his attempt at re-attaching himself to the symbolic roles, causes us to ask the question of whether metamorphosis is an option or something one is exposed to. Gregor seems to be faced with two options: he will either cling to his anxiety by standing against these impositions that annul the suture that constitutes his desire, or leave himself to the endless flow of the images moving him to the lack of lack. By taking the Lacanian ideas of anxiety and *objet a* as its conceptual backcloth, this essay aims to reconsider and re-read Gregor's choice through the extended metaphor of metamorphosis in *The Metamorphosis*.

Giriş

Lacan'a göre "kaygı, öznenin bir duygulanımıdır" (Lacan, 2014a, s. 62) ve bu Spinozacı¹ ifade bize, *kaygı* ile *özne* arasında ille de *özel* olmak zorunda olmayan, yapısal fakat aynı zamanda paradoksal bir ilişki bulunduğunu salık verir. Lacan, postyapısalcı özne kavrayışı içerisinde Freudyen kaygı kavramını yeni baştan, söz konusu kavramın on dokuzuncu yüzyılın sonları ve yirminci yüzyılın başlarında kazandığı felsefi içeriğiyle birlikte yeniden ele alarak kurgular. Bundan böyle kaygı ile özne arasındaki ilişki, *Baba-nın-Adları* kavramının deşifresi yoluyla formüle edilebilir bir şeyin ötesine taşınmalıdır. Lacan'a göre kaygı, Baba-nın-Adının gösterdiği işlev ile benzer bir işlevin yerine getirilmesi adına öznenin yapısal bir parçası olarak çalışır. *Baba-nın-Adı*, simgesel işlevin ve simgesel düzenin dayanağıdır, bu minvalde Lacan'da Baba-nın-Adı (*le nom du pere*) kavramı, babanın yasa koyucu/yasaklayıcı işlevinin öne çıkarılması adına *le nom du pere* ile *le "non" du pere* (babanın "hayır") ifadelerindeki ses benzerliğinden faydalanılarak ifade edilir (Cléro, 2011, s. 52). Kaygı duygulanımı ise *adlandırılmayanın* (*Gerçek*) yerine Simgesel düzenin konumlandırılmasını engelleyen durumlar karşısında bir işaretçi duygulanım olarak işlev göstermektedir. O halde Lacan'a göre kaygının nedeni, Freud'un aksine Yasa ya da Baba-nın-Adları değil, *adlandırılmayandır*. Lacan'ın *adlandırılmayan* olarak gönderme yaptığı şey, Kafka'nın *Dönüşüm* romanında Gregor Samsa'nın geçirdiği metamorfozun yorumlanmasına yeni bir boyut getirebilir. Goodden'a göre *Dönüşüm* üzerine sadece 1977 yılına kadar on binden fazla çalışma yapılmıştır (Goodden, 1977, s. 2) ve bu çalışmalarda genel olarak romanda anlatılan metamorfozun değişik yorumları bulunmaktadır. Bunlar arasında, kimlik belirteçlerinin krizi (Sweeney, 1990, s. 23), uzun süre devam eden bir hastalığın öznedeki bıraktığı izler (Rowe, 2002, s. 264), insan gerçeğinin saçmalığı, isyan ve cezalandırılma (Sokol, 1956, s. 203), arketip olarak metamorfoz (Angus, 1954, s. 69), ölüm ve yeniden diriliş fantezisi (Webster, 1959, s. 349), psikolojik bir açmaz olarak dönüşüm metaforu (Johnson, 1993, s. 149; Jofen, 1978, s. 347) ya da Yahudiliğin neden olduğu dışlanmışlık duygusu (Classon, 2014, s. 2) gibi yorumlar yer alır. Bütün bu yorumlar, romandaki yeni anlam katmanlarını işaret etseler de Gregor'un hapsoldüğü ve onu paralize eden felsefi ve psikodinamik yapıları açıklayabilmek için

1 Lacan'ın gençlik yıllarından itibaren tutkulu bir Spinoza takipçisi olduğunu biliyoruz; bu yüzden *Kaygı* seminerinin hemen başında duygulanım ve duygu kavramlarına koyduğu şerh tesadüf değildir (Bkz. Lacan, 2014b, s. 14). Buna rağmen Fransızca çalışmalar içerisinde bile çoğu kez bu şerh gözden kaçır. Lacan'dan sonra Deleuze de Spinoza'daki duygu/duygulanım (*affectus/affectio*) ayırımına özellikle dikkat çekerek Lacan'ın sezgisini haklı çıkaracaktır: Deleuze'e göre Spinoza'daki duygu (*affectus*) yalnızca zihinle ilişkili bir durum iken, duygulanım (*affectio*) bedene dair bir şeydir; yani *affectio*, bedenler arası bir durumu, bir bedeni duygulandıran ötekinin varlığını gerektirir (Deleuze, 2005, s. 60).

daha fazla çalışmaya ihtiyaç vardır. Buradan hareketle bu çalışmada hedeflenen, söz konusu felsefi ve psikodinamik yapıları açıklayabilmek amacıyla *Dönüşüm* romanını Lacanyen kaygı kavramından yola çıkarak yeniden okumak ve romanının baş kahramanı Gregor Samsa'nın *kaygı* karşısında aldığı pozisyonu ve bu pozisyon dolayımıyla yaşadığı krizleri Lacan'ın *Baba-nın-Adları* kavramı temelinde tartışmaktır.

Lacan, yalnızca *düşünüyorum* dediği zaman kendi varlığına hükmedebilen kartezyen özneyi tersyüz ederek, bilincin rasyonalizasyonu ve arzusunun *cogito* içerisine sabitlenmesinin yerine *bölünmüş özneyi* önerir (Fink, 2010, s. 82). Burada özne, dil ile dilin sınırlarını zorlayan ve *imgesel*, *Simgesel* ve *Gerçek* adı verilen birtakım yüzeyler (*topos*) arasındaki paradoksal hareketleri üzerinden gösterilir. Lacan'a göre söz konusu düşünce bizleri Cogito'yu bir başlangıç noktası olarak alan her türlü felsefi görüşün karşısında konumlandıracaktır² (Lacan, 2005, s. 1). Baba-nın-Adlarıyla inşa olan bölünmüş öznenin alameti farikası, kartezyen öznenin yerine, bilincin kurucu rolünün ötesine uzanan ve öznenin varlık nedenine (*rasion d'être*) simgeselleştirilemeyi, bölünmeyi, düşüşü, travmayı ve *kaygıyı* koyan bir *yapı-ötesi* durumu işaret etmesindedir. Öznenin bütünleştirici dizgeler yoluyla kavranışını reddeden ve onu, kurucu fail olmaktan çıkararak *inşa olabilmese* için simgesel düzende gösterilemeyen/adlandırılmayan bir nesneyle kuracağı ilişkiye bağ(ım)lı olarak tanımlayan Lacanyen özne kuramı, onun psikanalizin de temelidir, çünkü "Lacan, kendi psikanaliz kuramını oluştururken büyük felsefi temalara ve tartışmalara dayanarak çok boyutlu bir öğreti sunmaktadır" (Baştürk, 2017, s. 56).

Lacan'a göre *kaygının* kaynağı "anlamını öznenin sersemlemeksizin ne söyleyebildiği ne nitelendirebildiği ne de öngörebildiği" (Cléro, 2011, s. 81) yerededir; bir duygulanım olarak kaygı, dilin içinde yer almaya direnen *adlandırılmayanla* karşılaşma ihtimali doğduğunda öznenin imgesele savrulmasını önleyen uyarıcı sinyal olarak ortaya çıkar. Kafka'nın *Dönüşüm*'ündeki Gregor Samsa'nın *Baba-nın-Adları* üzerinden kaygıyla kurduğu ilişki ile bu ilişkinin onu bir böceğe dönüştürmesinde de aynı kavramın, *kaygının* iş başında olduğu görülmektedir. Kafka *Dönüşüm*'de, Gregor'un bir sabah aniden böceğe dönüşme hikayesi üzerinden aktardığı uzlaşmaz iki gerçeklik yorumunun art arda deneyimlenmesini, okuyucunun üzerinde de bir kaygı hissi yaratarak, *imgesel* ile *gerçeklik* (simgesel düzen) arasına ontolojik sınırlar çekilip çekilemeyeceğini test etmektedir. Gregor'un geçirdiği metamorfoz ve kaygıyla kurduğu ilişki, onu simgeselin dışına doğru, ontolojik bir çıkmaza doğru götürmektedir. Bu durumu kanıtlarcasına Gregor'un kaygı

2 İlgili eserden ve kaynakçada belirtilen diğer İngilizce kaynaklardan yapılan çeviriler tarafımıza aittir.

ile ilişkisinin bir sonucu olarak *Dönüşüm*'de 'olmayacak olanın gerçekleşmesi' ile okuyucu, görünüşte *gerçek olamayacak* olayların tümüyle hayal ürünü olduğuna dair bir ipucu bularak, imgesel ile gerçeklik arasında beliren ontolojik çelişkiyi çözmeyi umar ancak bu ipucuna roman boyunca ulaşamaz; uzlaşmaz iki ontolojik durum, okuyucunun üzerindeki kaygının da varlık nedeni haline gelir (Sizemore, 1977, s. 381).

Kafka'nın *Dönüşüm* romanı yıllardır din, felsefe, psikanaliz, politik ve sosyal eleştiri, Marksizm gibi birçok alanda düşünce tohumları ekerek bizi tek bir söylemin kapanına kısılmamızı engelleyecek çalışmalarla buluşturmaktadır (Strauss, 1989, s. 651). Bu çalışmada ise Kafka'nın *Dönüşüm*'de açtığı pencereden ilham alınarak felsefe ve psikanalizin kesiştiği tartışmalı noktalar yani öznenin Lacanyen kurulum şemalarının kaygı ile ilişkisinin bazı yapısal ve yapı-ötesi ontolojik açmazları, Gregor Samsa'nın metamorfozu üzerinden ele alınacaktır. Çalışmanın başlıca iddiası odur ki Kafka'nın *Dönüşüm*'ünde Gregor; Baba-nın-Adları'nın baskısıyla sıkıştığı simgesel düzenden kaçtıkça, kaygısına yabancılaşmakta ve imgeselin saldırısına uğrayarak bir böceğe dönüşmektedir.

Lacan'da Baba-nın-Adları ve Kaygı

Baba-nın-Adları düşüncesi, çağdaş Fransız felsefesi ekolünün temel reflekslerine gayet uygun olarak *devrimsel* bir kavrayıştır; çünkü burada, Baba-nın-Adının yarattığı *travma* olarak *babanın yasası* ya da *babanın hayır'ı* negatif olarak değil, geleneksel anlayışın tersine *kurucu (constitutive)* olarak tasarlanmıştır. Zira bu felsefe, her türden idealizmin tersine, herhangi bir olanağın temeline kurucu olmalarından ötürü prensipte bütünleştirici dizgelerin karşısında yer alan *yarılma*, *merkezsizlik*, *Birsizlik (onelessness)*, *eksiklik* ya da *travma* gibi kavramları koymaktadır (Kaçar, 2019, s. 77). Nasıl ki anlam, gösterenler arasındaki mesafede/farkta ortaya çıkıyorsa (Lacan, 2013, s. 210), bunun analitik karşılığı da anne ile çocuk arasındaki simgesel mesafeyi yapılandıran Baba-nın-Adının simgesel düzenin ve Yasa'nın kurucusu olduğu fikridir. Hatta Lacan, psikanalizde geri döndürülemez vakaların, örneğin psikozun, ancak bu travmanın yokluğunda (eksikliğin eksikliği durumunda) söz konusu olabildiğini öne sürecek kadar ileri gidecektir. Baba-nın-Adının yokluğunda hiç kurulamamış ya da çökmüş olan simgesel düzenin yapısal olarak yeniden inşa edilmesi mümkün değildir, bu yüzden simgesel düzenin olması gerektiği yerde duran bu gedik (eksikliğin eksikliği olarak gedik), psikotik özne tarafından imgeler yoluyla kapatılmaya çalışılır. Lacan, *kaygı*nın nesnesini de işte böyle bir noktada konumlandırır; kaygının nesnesi, bütün simgesel kodların iflas edeceği

yerde durur, bütün sözcükler ve her türden toplumsal kodlamalar yitirme tehlikesi içindedir. Bu yüzden Lacanyen anlamda kaygı, dilde/simgesel düzende temsil edilemeyenle ilgilidir. Buradan hareketle Baba-nın-Adlarının, öznenin toplumsal varoluşa konumlandırılması bakımından sahip olduğu kurucu özelliği ile varoluşçu felsefenin kaygıya bakışı arasında benzer ilişkilerin bulunduğunu ileri sürmek yanlış olmayacaktır. *Baba-nın-Adı* ve *kaygı* arasındaki ilişkiyi Lacan'a başvurmaksızın tümüyle Freudyen kaygı kuramı çerçevesinde tartışmak elbette mümkündür fakat böyle bir durum, kaygıyı felsefi içeriğinden büyük ölçüde izole ederek ele almak anlamına gelecektir.

Baba-nın-Adları söz konusu olduğunda, *baba* teriminin Lacan tarafından bir metafor olarak kullanıldığını görürüz. Zira Evans'ın belirttiği üzere "baba metaforu (*métaphore paternelle*) her türden anlamlandırmanın kendisine bağlı olduğu temel metafordur" (Evans, 2019, s. 51). Bu yüzden Lacan'a göre baba metaforu, anne ile çocuk arasındaki imgesel ilişkiyi yeni bir boyuta (simgesel düzene) taşır ve kişiyi psikozdan kurtararak onun toplumsal varoluşa konumlandırılmasını mümkün kılar (Evans, 2019, s. 49). Öte yandan Fink'in aktardığına göre de "kanlı canlı bir baba, hızlıca ve otomatik olarak babasal işlevi yerine getirmeyen ve yaşayan gerçek bir babanın yokluğu da hiçbir şekilde baba işlevinin var olmadığını otomatik olarak garanti etmez" (Fink, 2016, s. 124) Bu düşünce, klasik Freudyen Ödipal süreci yeniden yapılandıran, babanın rolünü, çocuğun anne uğruna kendisiyle mücadele ettiği bir üçgünden kopararak, baba-anne-çocuk sıradüzeni ile ortaya çıkan bu travmayı yepyeni bir çıkarımla gerekli ve kurucu addeden bir hamleyi içerir. Bu hamleye göre genelde psikopatolojik problemlerin kaynağı, babanın Yasasının meydana getirdiği travmatik durumun varlığı değil; bu travmanın *yokluğudur*. Kaygının kaynağı da bir travma olarak anneden koparılma (kastasyon) değil, Baba-nın-Adının yokluğu sebebiyle anneden *ayrılama*dır. Bu yüzden ki "kastasyon, kaygıyı başlatan değil, özneyi kaygının belirleşlerine rağmen kaygıdan koruyandır" (Cléro, 2011, s. 80). Babanın bir gösteren/bir ad olarak işlevi, simgesel düzeni ayakta tutmasıdır. Castanet'in belirttiğine göre bu Ad, "gösterenin yeri olarak Öteki'nin içinde, yasanın yeri olarak Öteki'nin gösterenidir" (Castanet, 2017, s. 43). Lacan'da *Öteki* kavramı, yanıltıcı bir imgesel ötekiliğin ötesine geçen, *dil* ve *yasa* ile bir tutulan, simgesel düzene kaydedilmiş olan ötekiliktir (Evans, 2019, s. 202). Öteki, "sürekli bireyle 'bireyin' arzu nesnelere arasında kendini ima eden, o nesnelere dolanıp durarak onları istikrarsızlaştıran, arzusunun hedefini sürekli yerinden oynatarak arzuyu doyumsuz kılan" (Bowie, 2007, s. 85) ve bu özelliği sayesinde de arzuyu yapılandıran, onu devamlı ayakta tutan konumdur. Baba-nın-Adının yokluğunda, Öteki'nin söylemi (babanın yasa) kurulamadığından birey, anne ile kurulan bir ilişkiye *hapsöle*; bilinç ve bilinçdışı ayrımı

kurulamaz ve birey, imgelerin istilası altında konuştuğu dilin mantığını içselleştiremez ya da ona kendini teslim edemez.

Lacan *Anxiety* adlı seminerinde *kaygı* kavramını şöyle tarif eder: "Kaygı nedir? Bunun bir duygu (*emotion*) olabileceği fikrini eledik; size onu tanıtabilmek için kaygının bir duygulanım (*affect*) olduğunu söyleyeceğim" (Lacan, 2014b, s. 14). Buna göre kaygı duygulanımı, Baba-nın-Adının eksikliğinde çocuğun anne tarafından yutulma endişesi biçimindeki duygulanım olarak ifade edilir (Evans, 2019, s. 163). Elbette her annenin arzusu çocuğunu içine çekerek onun özneleşme olanağını elinden almak değildir; Lacan'a göre daha çok çocuklar, Baba-nın-Adının yokluğunda annelerinin arzularını kaygı verici ve tehlikeli olarak algırlarlar (Fink, 2016, s. 125). Freud'un aksine Lacan, kaygının kaynağının anneden ayrılmanın yarattığı travma değil; bu ayrılığın (travmanın) yokluğu (eksikliğin eksikliği) olduğunu ileri sürmüştür. Bunun sebebi, anneden ayrılmayan çocuğun Öteki ile ilişkisi yoluyla kendi arzusunu yapılandıramamış olmasıdır. O halde Baba-nın-Adının temel işlevi, anne ve çocuğun bir-haline-gelme ya da çocuğun anne tarafından yutulma arzusunu engelleyerek çocuğun simgesel düzene kaydolabilmesini sağlamaktır. Simgesel düzenin gösterenler dizisine dahil olamayan ya da bunun endişesini taşıyan bireyin duygulanımı olarak *kaygı*, "özneyi gösteren-dışı bir kesikle yüzleştirir" (Castanet, 2017, s. 73).

Castanet'in belirttiği bu *gösteren-dışı kesikğin* daha iyi anlaşılabilmesi için Lacan ontolojisini ve Lacanyen özne kuramını şematize eden üç temel düzlemden söz etmek gerekir: *Gerçek*, *imgesel* ve *Simgesel*. Lacan'a göre imgelerin (çocuğun ayna evresinde kendi benini onlar üzerinden kurduğu yansımaların ya da imagoların) ve simgelerin (dilinin ve toplumsal kodlamaların) ötesinde, ikisine de direnen ve *adlandırılmayan* bir düzlemi ifade eden Gerçek'in (*Real*), öncelikli olarak imgeler yoluyla (Gerçek'in üzerinde bir fazlalık oluşturarak) belirlenim kazanmasına olanak sağlayan -Lacan'ın bakış yoluyla (ayna evresinde) ortaya çıktığını ileri sürdüğü- bir tortu/artık (*residue*) ya da Gerçek'in üzerinde ortaya çıkan bir fazlalık (ontolojik olarak fazlalık) vardır. Freud'un kaygıyı bir kayıpla/eksiklikle ilişkilendirdiği yerde, Lacan burada, adlandırılmayan bir fazlalıktan bahseder: aslında kaygı, eksikliğin belirmesi değil eksikliğin yapılandırılmamasıdır. Lacan'a göre bu tortu/fazlalık sayesinde, Gerçek'in belirlenimsiz/adlandırılmayan yapısının dışında, önce imgeler yoluyla belirlenim kazanan *ben* inşa olur (ayna evresi); sonrasında ben'in Baba-nın-Adı yoluyla (kastasyon) gösterenler zincirine eklenmesiyle bu kez, söz konusu tortu simgesel düzende bir kesik/boşluk/delik (temsil eksikliği) olarak belirlenim kazanır ve Gerçek'e dair bu fazlalığın simgesel düzende temsil edilememesiyle

oluşan *delik* sayesinde *bilinçdışı arzu* kurulur. Yani başlangıçta “özne, simgesel sistemin sınırları içine alamadığı Gerçek’in bir türlü açıklanamayan, anlamlandırılmayan bu ‘fazlası’ ile başa çıkabilmek için, daha bir ben olarak ilk oluştuğu yıllardan başlayarak bir fantazi nesnesi yaratmıştır” (Zizék, 2013, s. 230). Başta Gerçek üzerinde bir fazlalığı/ontolojik tortuyu belirten bu nesne, sonrasında simgesel düzende temsil eksikliği olarak bir boşluğu, bir yok-nesneyi, dilde temsil edilemeyen ama bu yolla dili mümkün kılan ve Castanet’in *gösteren-dışı kesik* olarak ifade ettiği Lacancı *nesne a’yı* işaret eder.

Nesne a’nın gösteren-dışı olarak ifade edilebilmesinin nedeni o halde onun *adlandırılmayan* olmasıyla ilgilidir; *nesne a*, simgesel düzen içerisinde “kaybedilmiş bir nesnedir, ancak bundan sonra onu bulabilme ve arzumuzu tatmin edebilme olanağı doğar ve bu haliyle nesne a, hayatlarımızda bir şeylerin eksik ya da kayıp olduğuna ilişkin sürekli duygumuzdur” (Homer, 2005, s. 122). Öyleyse *nesne a’nın*, ayna evresindeki narsisist yansıtmanın tortusu olduğu gibi aynı zamanda simgesel düzende bir eksiklik olarak arzunun nedeni (Jirgens, 2009, s. 38) görevi yaptığı daha açıktır. Yani *nesne a’nın* eksiklikle ilişkisi, “etrafında sembolik düzenin yapılanacağı bir boşluk ya da eksikliği (temsilin eksikliğini) göstermesindedir.” (Homer, 2005, s. 123) Ayna evresinde adlandırılmayan Gerçek ile imgelerin düzeni arasında bakış yoluyla bir fazlalık oluşturarak belirlenim kazanan *nesne a*, simgesel düzende bu kez arzuyu yapılandırarak temsil eksikliği biçiminde belirlenim kazanmıştır; çünkü bir fazlalık olarak *nesne a*, Gerçek’i kat ederek imgeselden simgesel düzene geçerken, gösteren ile gösterilen arasındaki yapısal mesafeye, gösteren-dışı kesige, boşluğa, deliğe dönüşecektir ve bilinçdışı, bu dönüşüm sonucunda inşa olur. Yani simgesel düzende bir gösteren-dışı kesik olarak ifade edilebilecek olan *nesne a*, bilinçdışını kurucu özelliğiyle “bilinçdışının yapısındaki bir delik olarak, aslında bu sistemi canlandıran/canlı tutan kutbu ifade eder” (Nasio, 2007, s. 124).

Lacan’a göre özne, simgesel düzenin kodlarından geriye, imgelere doğru itilmeye başladığında *kaygıya* kapılır. *Nesne a*, simgesel düzende gösteren-dışı bir kesik olarak belirlenim *kazanmadığı* zaman, gösterenler zincirindeki tüm gösterenlerin bu deliğin içinden imgesele doğru akması; öznenin bu delik tarafından yutulma tehlikesi/kaygısı ortaya çıkar. Öznenin bu delik tarafından yutulması, “çocuğun kendi öznelliğini feda etmesi, pas geçmesi” (Fink, 2010, s. 102) anlamına gelir; kaygıyı da yaratan budur. Bu yüzden Lacan’a göre “*nesne a’nın* kendini en besbelli gösterme biçimi, müdahalesi, sinyali kaygıdır ve kaygı, *nesne a* ile karşılaşmanın en canlı öznel tercümesidir.” (Castanet, 2017, s. 73). Yani kaygı, Baba-nın-Adı’nın yokluğunda, yasa ile karşılaşan öznenin,

Öteki'nin dahil olduğu simgesel düzeni anlamlandıramadığı ve bu anlamsızlığı imgeler yoluyla kapatmaya başladığı anda ortaya çıkar; bir diğer deyişle kaygı, "öznenin kastrasyondan simgesel destek alamamasıdır" (Özcan, 2018, s. 100).

Baba-nın-Adı'nın ya da babasal işlevin yokluğu ile bu durumun potansiyel varlığı (yani Baba-nın-Adının düşmesi durumunun tehlikesi) arasında fark vardır. Çocuğun anne tarafından yutulması ve babasal işlevin tümüyle ortadan kalkması tehlikesi bir sinyal olarak kaygıyı doğurur; yani bu sinyal, bir şeylerin ters gidiyor olabileceğini haber verir. Oysa psikozda bir şeyler çoktan ters gitmiştir, Baba-nın-Adının yokluğunda artık kaygı ve şüphe ortadan kalkmış kesinlik ortaya çıkmıştır. Duygulanımdaki kesinlik psikozun temel özelliklerinden biri iken, kaygı ve şüphe nevroza aittir. Psikozda Baba-nın-Adının düşmesinin başlıca yapısal göstergesi, psikotiğin dilin karşısında nasıl konumlandığı yani simgesel düzene kaydolamaması konusunda kendini gösterir. Lacan, bilinçdışının bir dil gibi yapılandığını ilk ifade etmeye başladığı dönemlerden itibaren Öteki'nin söyleminin imgeselin üzerine nasıl yazıldığını (*over writing*) şematize ettiği ünlü L şemasını tanıtırken, psikozda bu durumun gerçekleşemediğini ifade eder (Lacan, 1993, s. 14). Lacan'a göre Öteki'nin söylemi, özneye ulaşırken bir anlamda tersyüz (*invert*) olur, çünkü Öteki'nin söylemi, imgesel toposun üzerine kaydolurken yeni bir topolojik yüzey oluşturur; bu noktada imgesel topos, Möbius şeridi prensibiyle tersyüz olarak simgesel toposu yaratır ve ancak bu şekilde simgesel düzen inşa olur (Kaçar, 2018, s. 549). Psikozda ise özne, Öteki'nden gelen bu mesajı alamaz, imgesel topos bir bükülme marifetiyle simgesel toposa dönemez, psikotiğe ulaşan mesaj yalnızca imgesel örüntülerden oluşan bir yığındır. Baba-nın-Adının yasa koyucu ve adlandırıcı simgesel işlevi olmadan özne yalnızca imgelerin ve imgesel örüntülerin saldırısı altında kalacaktır. Bu yüzden Lacan'a göre "dilin metaforik kullanımı psikotiklerde yoktur, çünkü temel metafor eksiktir: *babasal metafor*" (Fink, 2016, s. 140). Bu metaforun eksikliğinde sözü anlama bağlayacak temel yapı düşmüş demektir; babasal metaforun eksikliğinde özne 'eksikliğin eksikliği' içerisinde imgesel örüntülerin işgali altında kalır. Simgesel düzenin inşa olamadığı alanda, öznenin daha en başta kendi arzusundan feragat etmesini engelleyecek olan duygulanıma yani kaygıya da olanak yoktur.

Baba-nın-Adlarından Kaçış: Gregor Samsa

Dönüşüm romanında karşımıza çıkan metamorfoz, Yasa'dan kaçış girişimi olarak okunabilir; çünkü Gregor Samsa'nın hayvana dönüşmesi, ailesinin ve işinin mekanizmasından kaçmak suretiyle üstlendiği -Baba-nın-Adlarının dayattığı- tüm

simgesel rollerden çıkışı/kurtuluşu anlamına gelmektedir (Dolar, 2010, s. 321). Gerçekten de Gregor, yalnızca babasından kaçmak için değil, tüm simgesel rollerden kurtulmak için yani “babasının çıkış bulamadığı yerde bir çıkış bulmak için, müdürden, ticaretten ve bürokratlardan kaçmak için, sesin uğuldamaktan başka bir şey yapmadığı bu bölgeye ulaşmak için” (Deleuze ve Guattari, 2000, s. 20) hamamböceği olur. Baba-nın-Adı, her türden anlamlandırmayı mümkün kılarak öznenin üstleneceği simgesel rolleri tanımlayan ve bu (simgesel) roller içerisinde (dil ve her türden toplumsal kurallar vasıtasıyla) bilinçdışının yapılanabilmesini sağlayan temel gösteren olduğundan (Evans, 2019, s. 52) Gregor Samsa’nın böceğe dönüşmesi, Lacanyen anlamda Baba-nın-Adlarına karşı geliştirilmiş (edilgen) bir tavır olarak gösterilebilir. *Dönüşüm*’de Gregor Samsa’nın kaygıyla mücadele etme biçiminin bir sonucu olarak Baba-nın-Adlarından uzaklaşması/Yasa’dan kaçış denemesi ile onun böceğe dönüşmesi arasında Lacanyen anlamda yapısal bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki, Kafka’nın *Dönüşüm*’ünü öznenin Lacanyen anlamda kaygıyla yüzleşme biçimlerine bir alternatif olarak okunabilmesine izin verir. Gregor Samsa’nın geçirdiği metamorfoz, romanda bir metafor olarak verilmez: “Kafka, metamorfozu harfi harfine anlatarak analoginin çökmesini, metaforun düşmesini sağlar” (Dolar, 2010, s. 321). Onun *Dönüşüm*’de bizlere sunmuş olduğu gerçeklik algısı, okuyucunun kendi düşüncelerinin büyük bir kısmını reddeden rahatsız edici ayrıntılara sahip olsa da gerçekliğin uzlaşmaz iki yorumunu ısrarla sürdürmeye devam eden tekniğiyle kendi gerçeklik kavrayışımızın çoğunu kucaklamayı başarmaktadır (Sizemore, 1977, s. 380). Romanda “böceğe dönüşme durumu absürt, başka bir deyişle olağan bir dünyanın akışını kesintiye uğratan uyumsuz bir deneyim” (Bal, 2014, s. 371) olarak görülebilirdi. Oysa romanda Gregor karakteri, *kaygı* dolu günlerin ve huzursuz düşlerin sonunda *gerçekten* bir böceğe dönüşmüş olarak tasvir edilirken söz konusu metamorfoz o denli gerçeklik düzeyine çekilir ki, bu kapsayıcı metaforla okuyucunun artık Gregor’un nasıl olup da böceğe dönüşebildiğiyle değil onu böceğe dönüştüren nedenlerle ilgilenmesi yani Gregor’un böceğe dönüşmeden önce içinde bulunduğu durumla şimdi arasında bağlantı kurması beklenir. Bir böceğin vücudunda yataktan kalkmayı bile başaramayan Gregor, böcek bedeninde çaresizce debelenen bacaklarını görmemek için gözlerini kapadığında, önceden beri üstlenmiş olduğu simgesel rolleriyle ilk kez gerçekten yüzleşir. İşte bu yüzleşme, metamorfozun ‘maruz kalınan’ bir şey mi yoksa gerçekten bir ‘kaçış’ mı olduğu sorusunun sorulmasına neden olur:

Ne yorucu bir meslek seçmişim ben böyle! Her günüm yolda geçiyor. Bu iş mağazadaki esas işlerden daha yorucu, yetmiyormuş gibi bir de yolculuk zahmeti; tren bağlantılarını yakalama, düzensiz, kötü yemek yeme; sürekli

değişen, uzun süreli olmayan, asla içtenlik kazanmayan insan ilişkileri gibi sıkıntılar da cabası. Bütün bunların canı cehenneme! (Kafka, 2006, s. 10)

Gregor'un kaygıyla ilişkisinin Baba-nın-Adı (metonimik olarak iş hayatı ve mağaza yetkilisi) karşısında simgesel rollerden vazgeçiş-simgesel rollere yeniden tutunmaya çalışma ikircikliğinde belirginleştiği görülür. Romanın birinci bölümü boyunca bu ikircikli duruma, yani Gregor'un yatağından kalkarak işine gitme çabası (bu bölümde Kafka'nın 'yataktan kalkma' eylemine 'normal hayata dönüşü' simgeleyen bir metafor olarak tekrar tekrar başvurduğu görülür) ile bunun artık mümkün olamayacağını kabullendiği anlar arasındaki gelgitlere tanık olunur. Gerçekten de Gregor'un yeni ve yabancı bedeniyle mücadelesi ve buna rağmen eski hayatına dönebilme (önceden beri üstlenmiş olduğu simgesel rollere yeniden tutunma) düşüncesi, bu bölümde iki temel metafor üzerinden verilir; yataktan kalkma ve odanın kapısını açarak dışarıda bekleyenlerle karşılaşma:

Yatakta kalmasının kesinlikle imkânsız olduğunu anladı ve yataktan kurtulabilmesi için en ufak bir umut var ise, gerekirse her şeyi feda etmenin en doğrusu olacağını düşündü tekrar. (Kafka, 2006, s. 15)

Gerçekten de kapıyı açmak, gerçekten de kendini gösterip yetkili temsilciyle konuşmak istiyordu; onu bu kadar ısrarla isteyenlerin onun bu halini gördüklerinde ne diyeceklerini çok merak ediyordu. Korkacak olurlarsa Gregor'un bir *sorumluluğu kalmayacak ve rahatlayacaktı*. Ama olup biteni sakince karşılayacak olurlarsa, o vakit onun da heyecanlanmasına neden olmayacaktı ve acele ettiği takdirde saat sekizde gerçekten de tren istasyonunda olabilirdi. (Kafka, 2006, s. 22)

Bu noktalarda Lacanyen *kaygı* kavrayışıyla paralel olacak şekilde, Gregor'un aile ve iş yaşantısındaki simgesel rollerinden uzaklaşmaya başladığı her durumda, yani bir böceğe dönüşmüş olmanın getirdiği yeni durumu kabullenmeye daha da yaklaştığı her durumda kaygısının azaldığı ve Gregor'un 'rahatlamaya' başladığı görülür. Gregor bir yandan *böcek-oluşuna* rağmen eski hayatına geri dönmeyi ister gibi görünürken, diğer yandan geri dönülemez bir noktada olduğuna kanaat getirebilirse, bundan böyle rahatlayabileceğine yahut artık endişelenmesi gereken bir şeyin kalmayacağına inanmaktadır. Gregor'un bu gelgitleri, romanda iki oda (ya da Lacanyen anlamda söylerken iki *topos*) ile simgelenir: Gregor'un odası ile bu odanın dışında kalan ve içerisinde annesinin babasının ve mağaza yetkilisinin de geldiği yan oda. Gregor'un

odası, en baştan itibaren simgesel öğelerin (örneğin şimdiki zamanın ve mekân algısının) yavaş yavaş eridiği ve imgesel örüntülerin işgali altına girmekte olan bir yer olarak tasvir edilmektedir. İmgelerin giderek simgeselliğe baskın gelmesi ve *kaygının düşmesi* başlangıçta zaman kavrayışının simgesel düzenden kayıp gitmesiyle verilir. Gregor'u kapıya yönelten ilkin saatin tik taklarıdır. Zaman kavramı, ona böceğe dönüşmeden önceki düzenini, yapması gerekenleri ve üstlendiği simgesel rolleri hatırlatır. Saatin tik takları ve on beş dakikada bir yeniden vurması, Gregor'un kaygısını canlandırır ve her seferinde onun can havliyle yataktan kalkıp kapıya yönelmesine, kapıya yöneldikçe de kaygılanmasına neden olur. Burada saatin tik takları, Öteki'nin söyleminin ya da Baba-nın-Adının belki de ilk tezahürüdür. Tik taklar, babanın fiziksel temsilinden önce Gregor'u kapıdan geçerek Yasa'ya çağırılmaktadır; Öteki'nin söylemi olarak saatin tik takları, yalnızca mekanik bir cisim üzerinden değil bir anlığına mağaza yetkilisinin yerini tutan *annenin söylemi* üzerinden de Gregor'a ulaşır: "Gregor diye seslenildi, -annesiydi- yediye çeyrek var, yola gitmeyecek miydin sen?" (Kafka, 2006, s. 13). Yol, Gregor'un üstlendiği simgesel rollerin (iş hayatının) bir parçasıdır fakat yasanın/Baba-nın-Adının asıl çağırısı, mağaza yetkilisinin eve gelişiyle ve Gregor'un Yasa'nın neden herhangi birinin söylemiyle değil de özellikle mağaza yetkilisinin çağırısıyla özdeşleştirilebildiğini garipsemesiyle verilmiştir: "Bilgi edinmek için -bu sorgu suale gerek yoktu ya- bir çırağın gönderilmesi yeterli olmaz mıydı gerçekten, mutlaka *yetkili* birinin mi gelmesi gerekiyordu?" (Kafka, 2006, s. 17).

Gregor'un odasından yan odaya açılan kapı, romanda imgeselin Möbius³ şeridi prensibiyle tersyüz olarak simgesel düzene döndüğü (simgeselin imgesel üzerine yazılacağı) büküm noktası, yani arzuyu canlandıran, onu yapılandıran *nesne a* olarak okunabilir. Çünkü kapı, Gregor'un odasında bir artık-nesne (*residue*) iken dışarıda, yani simgesel düzende bir boşluk, bir delik, bir yarık olarak belirlenim kazanan, simgesel düzende temsil edilemeyen ve böylece anlamlandırmayı mümkün kılan yok-nesnedir. O halde imgelerin işgali altındaki odadan Gregor'un önceleri içerisinde konumlandığı simgesel düzene açılan bu kapı, kendisine yaklaşıldıkça kaygıyı canlandıran, imgeler tarafından yutulma riskini Gregor'a tekrar tekrar hatırlatan bir nesne olarak *nesne a'yı* gösterir: "Kaygı, nesne a ortadan kaybolduğu anda değil ona çok yaklaştığımız anda

3 Möbius şeridi, Lacan'ın çalışmalarında sıkça başvurduğu bir topolojik şekildir. Möbius şeridi, bir şeridin ucununun 180 derece bükülerek (ters çevrilerek) diğer uca eklenmesiyle elde edilir. Daha önceden alt ve üst yüzeyler olmak üzere birbirinden ayrı iki yüzeyi bulunan şerit, bükülme işlemiyle birlikte tek yüzeyli hale getirilmiş olur. Dikkatli bir okuyucu Psikoze seminerinde Lacan'ın, imgesel ve simgesel yüzeyler arasındaki geçişi (simgeselin imgeselin üzerine yazılma işlemi) L şeması üzerinden Möbius şeridinin yapısındaki bükülmeye benzettiğini fark edecektir (Bknz. Lacan, 1993, s. 14).

ortaya çıkar" (Zizék, 2014, s. 198). Görülür ki Gregor, *kaygısına tutunarak* ne pahasına olursa olsun kapıdan geçmeye, imgelerin şiddetinden korunmaya çalışır:

Kilitteki anahtarı ağızıyla çevirmeye çalıştı. Ne yazık ki gerçek dişlere sahip olmadığı anlaşılıyordu, -peki anahtarı neyle tutacaktı? – buna karşılık çeneleri elbette çok güçlüydü; bunların yardımıyla anahtarı gerçekten de hareket ettirdi ve o sırada kendisine zarar veriyor oluşuna dikkat etmedi, çünkü ağızından kahverengi bir sıvı anahtarın üzerine akıp oradan da yere damlıyordu. "Şimdi dinleyin" dedi yetkili temsilci yan odadan, "anahtarı döndürüyor." Gregor için bu büyük teşvikti, ama herkes seslenmeliydi aslında, babası da annesi de: "Ha gayret Gregor" diye bağırırmalıydılar, "pes etme, kilide doğru it!" Ve herkesin büyük sabırsızlık içinde onun çabalarını seyrettiklerini düşünerek devşirebildiği kadar güçlü devşirip kendinden geçmişçesine anahtarı ısırmaya başladı. (Kafka, 2006, s. 25)

Anahtarın kilidi bükerek odadaki bu artık-nesneyi dışarıya açılan bir deliğe, bir *yok-nesneye* (kapı açıldıktan sonra geriye kalan boşluğa) dönüştürmesi, Gregor'un henüz sırtını dönmediği *kaygısının* belki de son sinyalidir. Roman boyunca Gregor, kapıdan uzaklaştıkça ve odaya sığındıkça rahatlamaya, sakinleşmeye, kaygısından sıyrılmaya ve bununla paralel olarak simgesel düzenden kalıcı olarak kopmaya başlamaktadır. Gerçekten de Gregor, can havliyle yan odaya (simgesel düzene) açılan kapının anahtarını ağızıyla çevirerek açtığında, hemen karşısındaki pencereden sisten arınmış dışarıyı (caddenin karşısındaki gri siyah binanın kesitlerini) rahatlıkla görebilirken kendi odasının camından görebildiği yalnızca güven ve neşe vermekten uzak sis yığınidir (Kafka, 2006, s. 16). İçerisi ile dışarı arasında bu uzlaşmazlık, "bu uyumsuzluk, bu orantısızlık Kafka'nın mimarisinin temel özelliklerinden birisidir" (Zizék, 2013, s. 31). *Adlandırılmayan* (sislerle kaplı) dışarıyı kat ederek berrak bir görüşün hâkim olduğu yan odaya, içeriye açılan ve bu özelliğiyle kaygının (ve arzunun) canlandırıcı kutbunu oluşturan kapının, iki odayı birbirinden ayıran ve yan odada bir deliği ifade ederken Gregor'un odasında bir artık-nesneyi ifade eden işlevi, "patolojik bir yarılmanın habercisi olmak şöyle dursun, tam da psikoza düşmemizi önleyen şeydir" (Zizék, 2013, s. 28). Simgesel düzenden üzerinde bir delik/mesafe/boşluk olarak işlev görerek anlamı oluşturan *nesne a* düştüğünde/ kapının işlevi yittiğinde, *nesne a'yı* bir boşluk olarak tanımlayarak dili/anlamlandırmayı oluşturan temel metafor (babasal işlev/Yasa) da düşer. Bu durum romanın ikinci bölümünde açıkça görülebilir: Kapının Gregor'un arzusunu yapılandıran bir nesne olarak işlevini yitirmesi ya da Gregor'un dünyasında kapının simgesel düzeni yapılandıran

arzu nesnesi konumundan düşürülmesi; bu nesnenin yan odadakiler marifetiyle Gregor'dan izole edilmesi ve kapının kontrolünün romanda yan odadakilere verilmesiyle gösterilir:

Uzun akşam boyunca yan kapılardan bir kere biri, bir kere de diğeri birazcık aralandı ve hemen tekrar kapandı; galiba biri içeri girmeye ihtiyaç duymuş, ama bir türlü karar verememişti buna. [...] Sabahleyin kapılar kilitliyken, herkes onun yanına, içeri gelmek istemişti, şimdi ise [...] kimse gelmiyordu, üstelik anahtarlar da dışarıdan sokulmuştu kilitlere. (Kafka, 2006, s. 25)

Kendisinden izole edilen bir arzu nesnesi olarak kapı, bundan böyle arzunun nesnedeni olmadığından, kapıdan geçmek de Gregor'u imgelerin işgalinden kurtarıp yeniden simgesel düzene tutunabilmesine yardım edebilecek bir büküm noktası olmaktan çıkmıştır. Bundan böyle -bir önceki durum için simgesel düzeni temsil eden- yan oda da Gregor'un dünyasında imgesel örüntülerden oluşmuş bir düzenin parçası haline gelir. Böylece Gregor'un yan odadaki varlığı Gregor için kendi odasında olmaktan farksız -o, bunu görme gücündeki zayıflamaya yorsa da- ve *kaygısını* hafifleten bir şeye dönüşürken, kendisiyle aynı imgeseli paylaşmayan yan odadakiler için açık bir tehdit haline gelir.

Gregor'un kaygı durumundaki bu değişiklik, onun dildeki konumuna dair yaşadığı değişikliklerde de gözlemlenebilir. En başta, konuşurken sesinin üzerine çıkan ve zaman zaman söylediklerini bastırarak onu kaygılandıran tıslamaları (sözcelemeyi zora sokan ve zorladıkça da Gregor'u kaygılandıran bu durumu), Gregor'un metamorfozu tümüyle kabullenmeye başlamasıyla zirve yaparak söylediklerini tamamen anlaşılmaz hale getirmeye başlar. Başlarda kendi sesindeki 'anormalliği' kaygıyla fark eden Gregor, dönüşümü kabullendikçe rahatlamaya ve kullandığı dili normal karşılıma da başlar:

"Gregor'u konuşurken duydun mu şimdi?" "Bir hayvan sesiydi" dedi yetkili temsilci. [...] Gregor ise çok daha *sakindi* şimdi. Belli ki söyledikleri anlaşılmıyordu artık, yine de kendisine yeterince, hatta öncesine göre çok daha anlaşılır geliyordu. (Kafka, 2006, s. 23)

Gregor'un içinde yaşadığı simgesel düzende aniden hayvana dönüşmesi, Lacan'ın insan ile hayvan arasına çektiği sınırı yeniden düşünmemize sebep olur:

Öznenin özü onun biyolojik türdeki varlığı değil, kendisini Gerçek'in (*adlandırılmayanın*) düzeninin ötesinde var olan bir düzende, *simgesel düzen* adını verdiği düzende ifade edebilmesidir. (Direk, 2015, s. 244)

Lacan, ancak dilin ve Yasa'nın içerisinde (simgesel düzende) yer alarak *arzulayan özne* olabilen insanın karşısına Öteki'si olmayan, bu yüzden de dile, yani gösterenler zincirine erişimi kısıtlı olan ve hiçbir zaman Yasa'ya tabi olamayan -doğanın kuralları dışında herhangi bir yasanın muhatabı ol(a)mayan- hayvanı koyar. Gregor'un söylediklerinin yan odadakiler tarafından giderek 'anlaşılamayan hayvan sesleri' olarak algılanmaya başlaması, yine Lacan'ın insanı hayvandan ayırt ederken başvurduğu 'tepki vermek (*reaction*)' ile 'yanıt vermek (*response*)' arasındaki farka dayandırılabilir:

Tepki vermek hayvani olana özgü mekanik, otomatik bir karşılıktır; buna karşın, yanıt vermek anlamında tepki göstermek kişinin bir karşılığın verilip verilmeyeceği, nasıl, nerede, kiminle ilişkide, ne kadar verileceği konularında karar alabileceğini varsayar, tepkilerini denetleyebilmesi, yanıt vermemeyi seçerek tepki gösterebilmesi hayvan ile insan arasındaki farkın esaslarından biridir. (Direk, 2015, s. 255)

Bu yüzden Gregor, başta kapının öte yanından kendisine sorulan sorulara verdiği *yanıtların* anlaşılabilir olup olmadığıyla titizlikle ilgilenirken, kapıdan uzaklaştıkça söylediklerinin bir hayvanın anlaşılabilir tepkilerine dönüştüğünü fark etse de bu konuda pek *kaygılanmamaya* başlamıştır. Gregor'un kaygıya olan duyarsızlığı, arzu nesnesinin çökmesiyle eş zamanlı olarak metamorfozun Gregor'u imgelerin işgalinden kurtulamayan bir hayvana dönüştürmesinin sonucu olarak gösterilebilir. Lacanyen anlamda *kaygı*, simgesel düzende konumlanan insan öznesinin Yasa'nın dışına (*adlandırılmayana*) fırlatılma endişesi olarak ifade edebilecek bir duygulanım olduğuna göre, Kafka'nın *Dönüşüm*'ü de Gregor'un kaygısına sırtını dönerek kendisini simgesel düzenin sınırlarının dışına bırakmayı denediğinde neler olacağını/neye dönüşeceğini *kurgulayan* ve böylece Lacanyen psikotik yapıyı yeniden (yasaya tabi olamama yerine yasadan/Baba-nın-Adından kaçış olarak) okuyabileceğimiz bir roman olarak değerlendirilebilir.

Sonuç

Dönüşüm'ün arka planında Gregor'un Baba-nın-Adı karşısında tabi olduğu Yasa/simgesel düzen içerisinde bir belirip bir kaybolan ve kişinin arzulayan özne olarak inşa

edebilmesine olanak tanıyan *adlandırılmayan* öğenin yarattığı travmatik duygulanım (kaygı) ile mücadelesi sezdirilmektedir. Başlangıçta -Kafka'nın akıştaki yönlendirmesiyle- Gregor'u kaygılandırıran şeyin, Freudyen anlamda Baba-nın-Adının yarattığı radikal travma ve bu yolla üstlendiği simgesel rollerin baskısı olduğunu düşünmeye eğilimli olursa da burada önerilebilecek bakış açısı, kaygının Lacancı perspektifidir: Baba-nın-Adının yokluğunda imgeler tarafından yutulma tehlikesi karşısında öznenin yaşadığı duygulanım olarak *kaygı*. Bu yüzden, varoluşçu felsefeyle uyumlu olacak şekilde Lacanyen kaygı, basit anlamda 'çözülmesi gereken' bir problem ya da psikopatolojik bir durumun semptomu değil, öznenin arzusunu yapılandırıran 'gösteren-dışı kesikle ilişkisini' sürekli canlı tutmaya yarayan bir sigorta, bir uyarıcı sinyaldir. Simgesel düzende bir *boşluk* olarak belirlenim kazanan ve bu yolla Gregor'un arzusunu yapılandırıran gösteren-dışı öğenin açtığı yarık, Baba-nın-Adlarının fazla sert yapısı ve dayatmalarıyla tıkanmış, Gregor'u simgesel düzenin bu zorlamaları altında kaygıdan ve arzusunun nesnesinden uzaklaşan bir oluş biçimine taşımıştır. Gerçekten de kendi arzusuna aşama aşama yabancılaştığını işaret eden huzursuz düşler ve kaygı dolu günlerin sonunda Gregor'un seçebileceği iki yol var gibi görünmektedir; ya içinde bulunduğu simgesel düzende arzusunu yapılandırıran bu yarığı (eksiği) tıkayan simgesel dayatmalara karşı durarak arzusunun otantik (*adlandırılmayan*) kaynağına, Baba-nın-Adları ile simgesel düzendeki mücadelesine devam etmesine yardımcı olacak olan *kaygısına* tutunmak ya da *eksiğin eksikliğine* doğru sürüklenerek kendisini simgesel düzenin dışına, imgelerin sonsuz anaforuna bırakmak. Kafka'nın *Dönüşüm* romanında, Gregor'un ikinci yolu seçtiği ve bu seçimin onu bir hayvana/böceğe dönüştürdüğü görülmektedir. Başka bir deyişle Gregor'un arzusunun Gerçek'le arasındaki bağı yitirdiğini, simgesel düzenin yarattığı zorlu anaforun içerisinde sonsuza kadar dönmektense kaygısından/arzusunun kaynağından uzaklaşarak kendisini imgelerin kuyusuna bıraktığını ileri sürülebilir. Böylece Gregor Samsa'nın simgeselin duvarlarından dışarı atlayışını 'böceğe dönüşme' metaforu ile bir *kurgu-vaka* olarak ele alan *Dönüşüm* romanının, Lacanyen özne kuramı açısından faydalı bir tartışma zemini oluşturduğu görülmektedir. Gregor Samsa, Baba-nın-Adları'nın baskısıyla sıkıştığı simgesel düzenden kaçtıkça kaygısına duyarsızlaşarak imgesel örüntülerin işgali altında bir böceğe dönüşmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Çalışma Konsepti/Tasarım- E.K., N.B.; Veri Toplama- E.K., N.B.; Veri Analizi/Yorumlama- E.K., N.B.; Yazı Taslağı- E.K., N.B.; İçeriğin Eleştirel İncelemesi- E.K., N.B.; Son Onay ve Sorumluluk- E.K., N.B.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Conception/Design of Study- E.K., N.B.; Data Acquisition- E.K., N.B.; Data Analysis/Interpretation- E.K., N.B.; Drafting Manuscript- E.K., N.B.; Critical Revision of Manuscript- E.K., N.B.; Final Approval and Accountability- E.K., N.B.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

- Angus, D. (1954). Kafka's Metamorphosis and "The Beauty and the Beast" Tale. *The Journal of English and Germanic Philology*, 53(1), 69-71.
- Bal, M. (2014). Varoluşçuluk ve Franz Kafka'nın *Dönüşüm*'ü, *Felsefe ve Edebiyat içinde*, der. Mustafa Günay, Ali Osman Gündoğan, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Baştürk, E. (2017). "Foucault İktidar Teorisinin Eleştirisi: Lacancı Bir Müdahale". *ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 10(1), 46-67.
- Bowie, M. (2007). *Lacan* (V. Pekel Şenel, Çev.). Ankara: Dost.
- Castanet, H. (2017). *Lacan'ı Anlamak* (B. Aslan, Çev.). İstanbul: Encore.
- Classon, S. B. (2014). Kafka's Identity Crisis: Examining The Metamorphosis as a Response to Anti-Semitism and Assimilation in Turn-of-the-Century Europe. [Master of Liberal Studies Theses, Rollins College]. <https://scholarship.rollins.edu/mls/50>
- Cléro, P. (2011). *Lacan Sözlüğü* (Ö. Soysal, Çev.). İstanbul: Say.
- Deleuze, G., Guattari, F. (2000). *Kafka: Minör Bir Edebiyat İçin* (Ö. Uçkan, Işık Ergüden, Çev.). İstanbul: YKY.
- Deleuze, G. (2005). *Spinoza: Pratik Felsefe* (U. Baker, Çev.). İstanbul: Norgunk.
- Direk, Z. (2015). Hayvan, Ağaç ve Egemen: Lacan ve Derrida'da Öteki. *Felsefede Hayvan Sorusu, Cogito*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, (Bahar 2015), 243-273.
- Dolar, M. (2010). Kafka's Voice. S. Žižek (Ed.), *Lacan: The Silent Partners* kitabı içinde (s. 312-335). Verso.
- Evans, D. (2019). *Lacancı Psikanalize Giriş Sözlüğü* (T. Sivrikaya, U. Y. Kara, Çev.) İstanbul: Islık.
- Fink, B. (2010). *Lacancı Özne* (K. Güleç, Çev.). İstanbul: Encore.
- Fink, B. (2016). *Lacancı Psikanalize Bir Giriş* (Ö. Öğütçen, Çev.). İstanbul: Encore.
- Goodden, C. (1977). "Points of Departure," in *The Kafka Debate*, ed. Ange Flores. New York: Gordimer Press, 2-9.

- Homer, S. (2005). *Jacques Lacan* (A. Aydın, Çev.). Ankara: Phoneix.
- Jirgens, K. E. (2009). *Jacques (Marie Emile) Lacan Biyografisi (1901-1981)* (M. Kireççi, Çev.). MonoKL, İstanbul, (6-7), s.32.
- Jofen, J. (1978). Metamorphosis. *American Imago*, 35(4), 347-356.
- Johnson, S. (1993). Structural elements in Franz Kafka's the metamorphosis. *Journal of Marital and Family Therapy*, 19(2), 149-157.
- Kaçar, E. (2018). "Lacan ve Topoloji". *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (25), 535-554.
- Kaçar, E. (2019). "Öznenin Trajedisi: Aynanın Ötesine Geçmek". *Dört Öge*, (15), 75-84.
- Kafka, F. (2006). *Dönüşüm* (V. Çorlu, Çev.). İstanbul: İthaki.
- Lacan, J. (1993). *The Seminar of Jacques Lacan, Book 3: The Psychoses 1955–1956* (R. Grigg, Çev.). NY: WW Norton & Company.
- Lacan, J. (2005). *Ecrits* (A. Sheridan, Çev.). London: Routledge.
- Lacan, J. (2013). *Psikanalizin Dört Temel Kavramı* (N. Güngörmüş Erdem, Çev.). İstanbul: Metis.
- Lacan, J. (2014a). *Baba-nın-Adları* (M. Erşen, Çev.). İstanbul: Monokl.
- Lacan, J. (2014b). *The Seminar of Jacques Lacan, Book 10: Anxiety* (A. R. Price, Çev.). Cambridge: Polity.
- Nasio, J. D. (2007). *Jacques Lacan'ın Kuramı Üzerine Beş Ders* (Ö. Erşen, M. Erşen, Çev.). Ankara: İmge.
- Özcan, C. (2018). "Gerçeğin Eşiğindeki Kaygı". *Psikanaliz Yazıları*, 37, 95-104.
- Rowe, M. (2002). Metamorphosis: Defending the human. *Literature and Medicine*, 21(2), 264-280.
- Sizemore, C. W. (1977). Anxiety in Kafka: A Function of Cognitive Dissonance. *Journal of Modern Literature*, 6(3), 380-388.
- Sokel, W. H. (1956). Kafka's "Metamorphosis": Rebellion and Punishment. *Monatshefte*, 203-214.
- Straus, N. P. (1989). Transforming Franz Kafka's "Metamorphosis". *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 14(3), 651-667.
- Sweeney, K. W. (1990). Competing Theories of Identity in Kafka's "The Metamorphosis". *Mosaic: A Journal for the Interdisciplinary Study of Literature*, 23(4), 23-35.
- Webster, P. D. (1959). Franz Kafka's "Metamorphosis" as death and resurrection fantasy. *American Imago*, 16(4), 349-365.
- Zizék, S. (2013). *Yamuk Bakmak* (T. Birkan, Çev.). İstanbul: Metis.
- Zizék, S. (2014). *Paralaks* (S. Gürses, Çev.). İstanbul: Encore.

